

МІСЦЕ НАВЧАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Софія Соколова

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова (Україна)

Анотація. У статті розглядаються особливості освітньої екскурсії, що є одним із ефективних методів вивчення української мови як іноземної та інтенсифікації навчального процесу. Описано етапи роботи над лінгвістичним матеріалом навчальних екскурсій.

Студенти якісно розширюють своє знайомство з культурою і життям в Україні під час таких програм. Вони збагачують власну лексику лексикою, що використовується в стандартних мовних ситуаціях, лексикою з національно-культурним компонентом і спеціальною лексикою. Студенти збагачують власну мотивацію у вивченні української. Причину цього вбачаємо у формуванні емоційного контакту з країною, мову якої вони вивчають, і це підтверджує ефективність екскурсій в навчанні іноземної мови.

Ключові слова: навчальна екскурсія, методика навчання української мови як іноземної, інтенсифікація навчання, комунікативна компетентність.

У зв'язку з поширенням світових інтеграційних процесів, розвитком всесвітньої транспортної та туристичної систем широкого розповсюдження набуває навчальний туризм. Таке навчання передбачає обов'язкову краєзнавчу аспектизацію, завданням якої є задоволення естетичних, комунікативних, пізнавальних та професійних інтересів студентів-іноземців, підтримка мотивів-стимулів до здійснення мовленнєвої діяльності. А інтенсифікація навчального процесу передбачає досягнення бажаних результатів за рахунок зміни якісних чинників, щонайперше, шляхом напруження внутрішніх інтелектуальних сил особистості в процесі пізнавальної діяльності [Жижко Т.А. 2004, с. 4–5; Плющ М.Я. 2009, с. 3–4; Сасімова В.В. 2002, с. 161].

Метою пропонованого дослідження є виявлення ефективності використання навчальних екскурсій для інтенсифікації вивчення української мови як іноземної.

Під навчальною екскурсією розуміємо форму організації педагогічного процесу, спрямовану на вивчення студентами поза межами навчального закладу і під керівництвом викладача явищ, процесів через безпосереднє їх сприймання [Рекомендації 2008]. Екскурсія є складною формою навчально-виховної роботи. Вона, як зазначає Н.П. Волкова [Волкова Н.П. 2001], відкриває можливості для комплексного використання методів навчання, збагачує студентів знаннями, допомагає виявити прак-

тичну значимість знань, сприяє ознайомленню учнів з досягненнями суспільства в різних галузях, є ефективним засобом виховання, зокрема емоційної сфери. Екскурсії різняться: за змістом (краєзнавчі, мистецькі, історичні, географічні та ін.); за часом (короткотермінові, тривалі); за черговістю під час навчального процесу (попередні, або вступні, супровідні, завершальні) та ін. Об'єктами навчальних екскурсій є установи культури і мистецтв (музеї, виставки), храми, історичні місця і пам'ятки тощо.

Виділяємо такі етапи роботи над матеріалом навчальної екскурсії, метою яких є формування рецептивних і продуктивних навичок та вмінь.

I. Етап попереднього лінгво-змістового орієнтування передбачає теоретичну та практичну підготовку перед опануванням студентами навчального матеріалу. Викладач заздалегідь знайомиться з об'єктом екскурсії, визначає її дидактичний зміст. Через інструктаж, завдання якого полягає в ознайомленні студентів з метою і змістом екскурсії, викладач характеризує об'єкт, зацікавлює ним, повідомляє про план екскурсії, за потреби – накреслює маршрут-схему.

Практика застосування в навчальному процесі екскурсій дає можливість визначити такі уміння, потрібні для їх проведення під час навчання української мови: розуміння окремих лексичних одиниць і сталих висловів української мови, знання реалій суспільного й культурного життя України, її історії, розуміння інтернаціональної лексики, прогнозування змісту за назвою екскурсії, уміння зрозуміти основний текст, уміння коротко переказати почуте.

II. Етап цілісної адаптивної рецепції. На цьому етапі відбувається проведення екскурсії, в якій звучить значна кількість невідомих лексичних одиниць. Студенти спостерігають, запам'ятовують, роблять нотатки, запитують. Тому під час екскурсійної розповіді доцільно використовувати суміщену семантизацію, коли екскурсовод шляхом перекладу або тлумачення розкриває значення невідомих лексичних одиниць, дібраних відповідно до знань студентської аудиторії. Такий адаптований підхід дозволяє працювати на всіх рівнях оволодіння українською мовою. Суміщена семантизація може бути такою:

*Коли над Дніпром побудували монумент князеві Володимиру – хрестителю Русі, побожні кияни дивувалися: Володимир ідолів скинув, а сам нині як ідол постає. Тому 1852 року почалося збирання коштів на будівництво собору на честь князя. **Зодчий** (słowo *architekt* w wyszukanej stylistycznie formie, jest to synonim tego słowa w dosłownym jego znaczeniu) (Спосіб семантизації – тлумачення). *Іван Штрот запропонував **звести** (budowę) собор у величних візантійських формах, як за часів Володимира* (Спосіб семантизації – переклад) [Соколова С.В. 2011].*

Під час проведення навчальних екскурсій, спрямованих на вивчення української мови доречно використовувати два основних види екскурсійних текстів – тексти-описи та фабульні тексти. Тексти-описи (рекомендовані на

початкових етапах вивчення мови) містять сукупність ознак екскурсійного об'єкта та фактів, що об'єднані загальною темою. Розуміння такого тексту залежить переважно від суми зрозумілих слів і фактів, які необхідно запам'ятати. Такі тексти повинні містити переважно прості речення й (залежно від рівня вивчення мови) однорідні члени речення. Складні речення мають бути малочисленими, використаними з метою вираження відношень зв'язку чи протиставлення. Бажано, щоб кожне речення описувало тільки один факт.

На достатньому рівні володіння українською мовою як іноземною можна використовувати фабульні тексти. Характеризуємо їх динамізмом подій та вчинків персонажів, тому тут легко виділити головне й другорядне.

III. Етап синхронної рецептивно-продуктивної мовленнєвої діяльності на цілісно-фрагментарній базі передбачає завершення екскурсії відповідями на запитання щодо змісту екскурсії.

Оскільки навчальні екскурсії ефективно проводити на кожному рівні оволодіння українською мовою як іноземною, вони мають кардинально різнитися складністю текстів і завдань.

Нульовий рівень передбачає відсутність знань з української мови. Епізодичне використання українського мовлення під час екскурсій на рідній мові має на меті познайомити зі звучанням української мови та створити позитивні емоції, пов'язані з нею. Для цього потрібно створити почуття майбутнього успіху у вивченні мови, створити ореол легкості її вивчення. Як зазначає Олексюк О.Є., усвідомлення ситуації успіху, розуміння її значимості виникає у суб'єкта після подолання страху, невміння, незнання та інших видів труднощів [Олексюк О.Є. 2004, с. 198]. Такої мети можна досягнути шляхом активного використання співзвучної з рідною лексики, слів-інтернаціоналізмів та власних назв.

Так, під час екскурсії до Володимирського собору в Києві студентам, що прибули з Польщі, можна запропонувати прослухати окреме повідомлення про собор не рідною, а українською мовою (у повільному темпі), напр.: *В. Васнецову належить розпис головної нави собору, в якій, крім релігійних сюжетів, велике місце займали історичні композиції — «Хрещення Русі», «Хрещення Володимира», портрети канонізованих святих: Володимира, княгині Ольги та ін. М. Нестеров виконав «Різдво», «Воскресіння» і «Богоявлення» та ін. П. Сведомському належать композиції «Темна вечерея», «В'їзд до Єрусалима», «Суд Пілата», В. Котарбінському — «Вознесіння» та ін. Орнамент, що вкриває вільний простір, виконали українські майстри, крім правої нави, яку розписав М. Врубель [Довідник 1981, с. 94].*

Завдання — після прослуховування тексту назвати загальні й власні назви, співзвучні з польськими, звернути увагу на відмінності у вимові споріднених слів. Студенти, крім особових назв, називають і такі: *«Хрещення Володимира» — «Chrzest Włodzimierza», «В'їзд до Єрусалима» — «Wjazd do*

Jerozolimy», «Суд Пілата» – «*Sąd Pilata*», «Тємна вечеря» – «*Ostatnia wieczerza*», *wkonywatu* – *wkonywać*, *історичний* – *historyczny*, *релігійний* – *religijny*, *стіна* – *ściana* та ін.

Студентам, які володіють **базовим рівнем (А)** (елементарне володіння мовою), слід дати мовленнєві завдання репродуктивного характеру. На цьому рівні є розуміння окремих знайомих слів та простих фраз в повільному й чіткому мовленні. Навчальні екскурсії на цьому рівні мають на меті переводити пасивний словниковий запас студентів в активний, збагачувати його. Будуть доречними такі завдання: 1) назвати загальні й власні назви, співзвучні з польськими, а також слова, що не є співзвучними з рідною мовою; 2) переказати рідною мовою те, що зрозуміли з прослуханої оповіді; 3) повторити розповідь для слухачів рідною мовою; 4) звернути особливу увагу на відмінності у вимові споріднених слів двох мов.

IV. Етап репродуктивно-продуктивної мовленнєвої діяльності на цілісно-фрагментарній базі передбачає уточнення, систематизацію, узагальнення одержаних під час екскурсії вражень, спостережень. Обов'язковим є аналіз підсумків навчальної екскурсії – усне опитування, використання даних під час наступних занять, короткий переказ, який вже дозволяє об'єм знань на **середньому рівні (В)**. Студентам корисно доручати індивідуальну роботу – самостійну підготовку окремих матеріалів для проведення екскурсій, що передбачає вивчення україномовної літератури з теми, уміння побудувати розповідь українською мовою та вивчення напам'ять екскурсійного матеріалу. Доцільні завдання після навчальної екскурсії: 1) переказати окремі епізоди, 2) окреслити план розповіді, 3) тезисно переказати, 4) переказати матеріал від першої (третьої) особи, 5) коротко висловити власну думку з приводу почутого.

V. Етап продуктивної мовленнєвої діяльності на цілісно-змістовій базі має на меті контроль розуміння екскурсійного тексту, обговорення його змісту й навчання смислового усвідомлення інформації. На цьому етапі доречно виконувати вправи продуктивного характеру – переказ тексту від імені третьої особи, від імені історичних постатей чи дійових осіб. Такі завдання забезпечують системність роботи над лінгвістичним матеріалом навчальних екскурсій та сприяють інтенсифікації навчання української мови на середньому й високому рівнях.

Підсумки екскурсій можуть бути проведені у формі конференції, під час якої студенти звітують щодо виконання запропонованих раніше завдань (проектів), або диспуту, коли студенти висловлюють власну позицію щодо побаченого та почутого.

Серед позитивних результатів навчальних екскурсій виділяємо: подолання психологічного бар'єру; навчання національній специфіці мовленнєвої поведінки в природних умовах; розширення кола країнознавчих знань, отриманих безпосередньо з навколишнього середовища – словом і візуально; активізація механізмів мимовільного запам'ятовування та ін.

Отже, використання навчальних екскурсій при вивченні української мови є ефективним засобом в арсеналі прийомів інтенсифікації навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

- Волкова Н.П., 2001. *Педагогіка* : Посібник. Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://ebk.net.ua/Book/pedagogics/volkova_pedagogika/part3/3804.htm.
- Довідник, 1981. *Володимирський собор*, в: Київ : Енциклопедичний довідник. Київ. 1981.
- Жижко Т.А., 2004. *Педагогічні умови інтенсифікації професійної підготовки студентів в економіко-правовому коледжі (на матеріалі спеціальних дисциплін)* : автореф. дис. канд. пед. наук , НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ.
- Олексюк О.Є., 2004. *Педагогічна технологія «Створення ситуації успіху» (за А.С. Белкіним)*, в: О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. Освітні технології. Київ, с. 197–214.
- Плющ М.Я., 2009. *Практический курс украинского языка*, Москва.
- Рекомендації, 2008. *Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу під час проведення навчальних екскурсій та навчальної практики учнів загальноосвітніх навчальних закладів*. Лист МОН № 1/9-61 від 06.02.08 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2617.
- Сасімова В.В., 2002. *Проблеми інтенсифікації навчального процесу при вивченні іноземних мов на факультетах політичних наук та права*, в: Політичні науки, випуск 12, с. 160–164.
- Соколова С.В., 2011. *Вимоги до лінгвістичних особливостей текстів навчальних екскурсій при вивченні української мови як іноземної*, в: Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. Київ, вип. 7, с. 428–433.

THE IMPORTANCE OF EDUCATIONAL TOURISM IN LEARNING UKRAINIAN LANGUAGE

Summary. In the article the features of educational excursion shown as one of effective methods of learning Ukrainian as a foreign language and of intensification of educational process are opened. The stages of prosecution of linguistic material of educational excursions are also described in the article.

Such kind of programs give a good opportunity to students of culture and life-style of Ukraine. They can enrich their vocabulary with the lexis which is used in every day life, lexis with national and cultural components as well as special lexis. Students are more motivated in learning Ukrainian. The most important is that students fix the increase in their own motivation for learning process.

Key words: educational tourism, method of teaching of foreign language, intensification of teaching, communicative competence